

Фінансові проблеми місцевого самоврядування в Україні та шляхи їх вирішення

Андрійченко Н., студентка групи Ю-13

Науковий керівник – Ільченко О.В., викладач кафедри права СумДУ

Місцеве самоврядування в Україні за роки незалежності пройшло нелегкий шлях становлення та довело свою важливість, необхідність та спроможність вирішувати проблеми та забезпечувати існування територіальних громад. Водночас невирішені проблеми й не врегульовані питання свідчать про необхідність подальшого підвищення його ефективності з метою забезпечення більшої спроможності та якості надання управлінських послуг населенню місцевих територіальних одиниць. Більшість громадян нашої держави так чи інакше інтегрована в структуру системи місцевого самоврядування (як члени територіальних громад) і повсякденно зустрічається з результатами його діяльності, а отже на підставі переважно цього досвіду в них формується ставлення до влади – як місцевої, так і центральної, а також до держави в цілому.

Значний внесок в осмислення нагальних проблем місцевого самоврядування та дослідження шляхів їх вирішення зробили сучасні фахівці галузі державного управління та місцевого самоврядування: О. Батанова, В. Борденюк, О. Дробота, М. Корнієнко, О. Лазор, П. Любченко та інші.

В цілому, сучасний стан місцевого самоврядування характеризується відсутністю належного матеріального та фінансового, кадрового та іншого ресурсного забезпечення необхідного для виконання завдань і повноважень органів місцевого самоврядування, кризою житлово-комунального господарства, систем соціальної інфраструктури, поглибленням диспропорцій у соціально-економічному стані територіальних громад і регіонів.

Однак, проблема місцевих фінансів є найбільш складною у розвитку місцевого самоврядування. Наявність у територіальній громаді фінансових ресурсів, достатніх для вирішення питань місцевого значення, визначає реальність місцевого самоврядування в тій чи іншій країні.

Нормативно-правовими актами, що регулюють бюджетні правовідносини, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, прийняті на підставі і на виконання Бюджетного кодексу; рішення Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій прийняті відповідно до Бюджетного кодексу.

Бюджетна система України як унітарної держави складається з чітко визначених двох ланок - державного та місцевих бюджетів.

Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи місцевого самоврядування. Склад місцевих бюджетів України, як і в інших країнах, відображає особливості адміністративно-територіального поділу та специфіку функціонування місцевого самоврядування [1, с. 115].

З року в рік місцеві бюджети набувають дедалі більшої ваги за обсягом щодо розв'язання соціально-економічних проблем регіонів, де проживає переважна частина населення України. У нашій країні кількість місцевих бюджетів чи не найбільша в Європі: у 2010 році їх налічувалось більше 12 тис. місцевих бюджетів. За кількістю місцевих бюджетів серед європейських країн Україна поступається лише Франції [2, с. 320].

Місцеві бюджети є основним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, що спрямовуються на суспільне споживання. Через місцеві бюджети суспільні фонди

споживання розподіляються в територіальному і соціальному розрізах. Разом з іншими ланками бюджетної системи місцеві бюджети є одним з головних інструментів реалізації на практиці програми економічного і соціального розвитку як регіонів, так і країни в цілому.

На сьогодні постійне прагнення до самостійності місцевих бюджетів, до подальшого розвитку та зміцнення місцевого самоврядування вимагає більшої фінансової незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Рівень розвитку країни та зростання добробуту населення безпосередньо залежать від зростання сильної місцевої влади, яка здатна забезпечувати належне фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я, вирішувати проблеми та відстоювати інтереси населення, тощо. Дія інституту місцевого самоврядування є нормою демократичного розвитку країни, що передбачає широку автономію населення у вирішенні питань самоврядного розвитку. Все це є фундаментальною умовою для децентралізації бюджетних коштів, як однієї з моделей функціонування міжбюджетних відносин [3, с. 180].

Місцева влада із року в рік змушена працювати в умовах обмеження власних фінансових ресурсів і глибокої залежності від державного бюджету. Місцеве самоврядування залишається приреченим на стагнацію і залишається формальною декларацією, що аж ніяк не відповідає європейським цінностям, які проголошені у Європейській хартії місцевого самоврядування [4, с. 109-113].

Нині є невідповідність між обсягами доходів місцевих бюджетів і реальними потребами у фінансуванні поточних видатків. Нерідко причини такого стану вбачаються у наявності значної кількості нормативно-правових актів, що є обов'язковими для виконання органами місцевого самоврядування. Розрахункових потреб розвитку територій, що їх мають розв'язати органи місцевого самоврядування і повинні здійснюватись за фізіологічними та соціальними стандартами, місцеві бюджети не в змозі профінансувати через недостатню ресурсну базу. Для розв'язання таких проблем треба або збільшити обсяги ресурсів місцевої влади, або зменшити показники стандартів.

Пріоритетними напрямками перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку міста повинно стати удосконалення наступних аспектів їх формування, розподілу і використання:

- збільшення, розширення та зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування за рахунок удосконалення податкового законодавства, ідентифікації нових інструментів залучення грошових коштів та реалізації інноваційно-інвестиційних програм на території міста;
- застосування новітніх підходів формування видаткової частини місцевих бюджетів та підвищення ефективності процесу децентралізації управління фінансовими ресурсами акумульованих в бюджетах;
- підвищення адекватності систему регулювання міжбюджетних відносин та оперативності надання міжбюджетних трансфертів;
- впровадження в практику середньо - та довгострокового планування місцевих бюджетів;
- проведення кількісної та якісної оцінки виконання місцевого бюджету на всіх стадіях його реалізації;
- підвищення превентивних заходів і посилення контролю відносно порушення бюджетного законодавства та чітке визначення відповідальних осіб в розрізі кожного напрямку здійснення бюджетної політики на місцевому рівні.

Для того, щоб місцеві бюджети стали основою фінансової самостійності місцевих властей, потрібно здійснити ряд заходів:

по-перше, необхідно чітко розподілити компетенції між органами центральної влади, регіонального та місцевого самоврядування і поступово переходити до децентралізації державних фінансів;

по-друге, джерела податкових надходжень необхідно розподілити між центральною і місцевою владою в адекватності виконання ними функцій, що повинно знайти своє відображення в законодавстві про місцеве самоврядування;

по-третє, потрібно надати органам місцевого самоврядування можливість самостійно встановлювати перелік місцевих податків і зборів та їх ставки [5, с. 8].

Отже, місцеве самоврядування, як і вся українська політична система, накопичує позитивний досвід функціонування як повноправного інституту і водночас потребує подальшого розвитку. Для забезпечення ефективності і дієвості інституту місцевого самоврядування як складової системи територіальної організації влади в Україні необхідна невідкладна реалізація ряду заходів у частині ідеології, юрисдикції та технології самоврядування. Сучасна система законодавства про місцеве самоврядування потребує вдосконалення на засадах зміцнення організаційної, правової, фінансової, матеріальної, адміністративної самостійності місцевого самоврядування; децентралізації, повсюдності, єдності системи публічної адміністрації.

Література:

1. Трачук П.А. Державне будівництво та місцеве самоврядування: навч. посібник / П.А Трачук - Чернівці: Наша книга, 2007. – 280 с.
2. Василик О.Д. Бюджетна система України: підручник для студ. вищ. навч. закладів / О.Д. Василик, К.В. Павлюк; Київський національний університет ім. Т. Шевченка . – К.: Центр навч. Літератури, 2004 . – 539 с.
3. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник / О.О. Сунцова – К.: Центр навч. літератури, - 2005 – 560 с.
4. Василишин М.М. Міжбюджетні відносини як важлива ланка соціально-економічного розвитку регіонів / М.М Васишин // АПК.– 2002. – № 9. – С. 109 – 114.
5. Сеньків Т.В. Самостійність місцевих бюджетів: стан, проблеми та шляхи зміцнення / Т.В. Сеньків // Економічний форум. - 2012. – №1. – С. 8